

LÁZÁR BEÁTA – RUSU SZIDÓNIA

A JÓ TANULÓ FELEL – ONLINE OKTATÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITŰDÖK AZ ERDÉLYI MAGYAR EGYETEMISTÁK KÖRÉBEN

■ Ki számít jó tanulónak az online oktatásban? Hogyan alakította át a digitális oktatás a tanulási attitűdöt, kedvet? Megváltoztak-e a hagyományos oktatásban szocializálódott tanulók az online oktatás nyomására? Ezekre és hasonló kérdésekre keressük a választ alábbi tanulmányunkban. A Covid-19 világjárvány alapjaiban rengette meg a hagyományos oktatási formákat, illetve rákényszerítette mind a hallgatókat, mind a tanárokat a digitális oktatás kihívásaihoz való gyors és rugalmas adaptálódásra. Jelen tanulmány ennek a kérdését járja körül az erdélyi magyar egyetemistákra vonatkozóan.

A tanulmány alapját a 2020 decemberében végzett nagymintás *Egyetemisták jövőképkutatása* képezi, amely az online oktatás infrastrukturális körülményeire, valamint az online oktatással kapcsolatos viszonyulásra és attitűdökre kérdezett rá. Az online felmérésre 1065 érvényes válasz érkezett, melyeket a kutatásban részt vevő egyetemek (Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kolozsvári, csíkszeredai és marosvásárhelyi karai, Partiumi Keresztény Egyetem és Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem) hallgatói töltötték ki.

Az online oktatásra vonatkozó kérdések a következő témakörök mentén szerveződnek: tanulási környezet, órákon való részvétel, észlelt változások, észlelt előnyök és hátrányok a digitalizált oktatásban. Az adatfeldolgozás során a tanulási környezetet, az online oktatáshoz

Ki számít jó tanulónak az online oktatásban?

szükséges eszközöket és feltételeket, valamint az online órákon való részvételi hajlandóságot és annak minőségét, azzal kapcsolatos attitűdöket vizsgáljuk.

A tanulmány célja megvizsgálni a kutatásban részt vevő hallgatók attitűdjét az online oktatással kapcsolatban. Több tényező mentén – mint eszközhasználat, tanulási környezet és attitűd – egy spektrumon helyezük el a hallgatókat az online oktatáshoz való viszonyuk és aktivitásuk alapján. Az index lényege, hogy kategóriákba osztályozza az erdélyi magyar hallgatókat: kiknek vált előnyére az online oktatás, vagyis kik teljesítettek jól a megváltozott környezetben és kikre volt negatív hatással a digitális oktatás bevezetése. Ezt több háttérváltozó segítségével vizsgáljuk, mint a hagyományos oktatásban elért eredményei összevetve az online oktatásban kapott jegyekkel, egyetemi szakszemplicitás, lakóhely típusa, illetve szociodemográfiai adatok.

Online oktatás meghatározása

■ Az online oktatás viszonylag újszerű módszernek számít. A Covid-19 világjárvány okozta változások megjelenése következtében az online oktatási különböző formái egyre inkább elterjedtek, mint: e-learning (elektronikus eszközök és médiumok által támogatott tanulás), m-learning (e-tanulás mobil eszközökkel és vezeték nélküli átvittel) vagy d-learning (digitális tanulás, a tanulás bármely olyan típusa, amelyet technológia vagy a technológia hatékony felhasználásával megvalósuló oktatási gyakorlat segít elő). Az online oktatás definíciós és elméleti megközelítései a távoktatás működési mechanizmusából és jelentéseiből alakultak ki. A távoktatás definíciójában láthatjuk, hogy a diák és a tanár között fizikai távolság van, és az oktatási folyamat valamilyen technológiai eszköz által történik,¹ míg az online oktatásról akkor beszélhetünk, ha az ismeretek több mint 80 százaléka online adódik át, az internet-hozzáférés pedig alapfeltétele az online oktatásnak.²

Oktatáseméleti megközelítések

■ Az online oktatással foglalkozó kutatások zöme a konstruktivista és a szociális tanuláselméletre épül, ezen két tanuláselméletet a legtöbb kutatásban egymást komplementárisan kiegészítőnek vélik. Vygotsky³ megállapítja azt, hogy a konstruktivisták szerint a hangsúly az egyéni tanuláson van, a szociálkultúrális teoretikusok szerint pedig a hangsúly a diákra mint szociális egyénre tevődik. Vygotsky⁴ szerint a szociális interakciók a „több tudással rendelkező másokkal” jelentősen hozzájárulnak az egyéni fejlődéshez. Továbbá a szociál-kultúrális teoretikusok a tanulási folyamat elengedhetetlenül fontos tényezőjének vélik a tanár–diák, illetve diák–diák kommunikációt.

Ezzel ellentétben a konstruktivista elméletet támogató Glasersfeld⁵ szerint az egyéni tanulási folyamat előnyösebb, mivel az egyik legzavaróbb tényezőnek mások jelenlétét határozza meg. Szerinte a másokkal történő interakció folyamatosan megszakítja a kognitív folyamatokat, így az interakciók nem vélhető hatékonyak a tanulási folyamatban. Glasersfeld⁶ szerint kognitív folyamatok közben csupán a kölcsönös releváns információ-átadás lehet hatékony, amely szorosan kapcsolódik a tanulás témaköréhez.

Ezen két tanuláselmélet azonban metaszinten ötvöződik, mivel a szociális környezet szükséges ahhoz, hogy a diák hozzáférjen új információkhoz, azon-

ban a megértés és elsajátítás folyamata egyéni szinten történik. Az online oktatásban egyértelműen kirajzolódik a metakognitív tanulás fontossága, amelynek központjában a tanuló öntudatossága, önállósága, önszabályozása áll. A metakogníció több komponensből tevődik össze, mégpedig a metakognitív tudásból, szabályozásból és tapasztalából. A metakognitív szabályozás segíti a diákok saját tanulási folyamatának felügyeletében, míg a metakognitív tapasztalat a tanulási folyamatban jelentkező kognitív erőfeszítésekre vonatkozik, amely az önszabályozó tanulás formájában ölt testet.

Az önszabályozó tanulást Zimmerman és Bandura⁷ kiegészítő, ciklikus modelljével ragadjuk meg, melynek alapját a szociális tanulásemélet képezi. A Bandura-féle modell központi elemei a központi hatások és a központi visszajelzések, ahol az önszabályozást mint egy olyan viselkedésformát értelmezi, amely a környezet és a személy interakciójában valósul meg, ahol a személy diszpozicionális tényezői adaptálódnak a külső környezethez.⁸ Zimmerman⁹ modelljét, ciklikusság jellemzi, a folyamat első lépése a tervezés, amelyet a teljesítés vagy az akarati kontroll tart fenn. A második lépés a nyomon követés által valósul meg, amely során a diák monitorizálja a tanulási folyamatát. A harmadik lépést az ön-reflexió képezi, amely lehetővé teszi az ellenőrzési folyamat megvalósulását, és ezt követően újra megvalósul az első lépés, mégpedig a tervezés.

Tanulási környezet és aktív részvétel

■ „A tanulási környezet egy fizikai, biológiai és kulturális adottságrendszer, amelyben, amelyből és amelyen keresztül a tanulás történik.”¹⁰ Komenczi¹¹ szerint az elektronikus tanulási környezetnek van egy virtuális aspektusa, amely lehetővé teszi a tanulás delokalizálttá válását, azaz a térbeliség akadályának áthidalását. Továbbá Papp¹² a következő dimenziókkal ragadta meg az online tanulási környezetet: az első feltétel az internet csatlakozást biztosító eszköz megléte, amely megeremti és fenntartja a tanár és diák közötti interakciót. Ahhoz, hogy online tanulási környezetről beszéljünk, Papp¹³ szerint elengedhetetlen második feltétel, a kötetlenség: se a tanulási környezet elérése, se a tanulási folyamat ne legyen helyhez és időhöz kötött. A szerző a tanulási környezetet egy hardveres környezetként határozza meg, amelynek elemei közé a következő eszközök sorolhatóak: asztali számítógép, notebook, laptop, tablet, okostelefon. Ezen elemek képezik kutatásunkban is az online oktatás eszközrendszerét.

Szőke-Milinte Enikő¹⁴ a Z generáció tanulásáról szóló könyvében hosszasan tárgyalja azt, hogy milyen oktatásra van szüksége az említett korcsoportnak, illetve hogyan értelmezhetjük az ő esetükben a tanulási környezetet a 21. században. A Z generáció az 1996 után születettek, a digitális nemzedék második generációja (az Y generáció volt az első, akik 1980–1995 között születettek), akik születésüktől kezdve különféle IKT-eszközöket használnak és nem éltek internet nélküli világban. Szőke¹⁵ értelmezésében a „tanulási környezet alatt olyan támogató környezetet értünk, amelyben minden feltétel adott ahhoz, hogy a tanulók a lehető legjobban tanuljanak, a leghatékonyabb megismerő tevékenységet végezzenek”. A későbbiekben a kutatás eredményeinél is ezt vizsgáljuk, hiszen az online oktatásnál kiemelten fontos tényező az, hogy milyen környezetben vesznek részt az órákon.

Online oktatásra való átállás Erdélyben

■ Az Erdélystat¹⁶ a koronavírus-járvány elején, 2020 áprilisában végzett egy nagymintás felmérést, melynek neve *A koronavírus Erdélyben felmérés*. A kutatás oktatási kérdésekre is kiterjedt, amiből kiderül, hogy a diákok nagy része már az átállás első hónapjaiban bekapcsolódott az online oktatásba valamilyen formában. Kiugró értéket mutat, hogy az online oktatásra a 100 ezer feletti lakossal rendelkező települések álltak át a legnagyobb számban, 57,1 százalékban, régiók terén pedig Székelyföldön a legkisebb ez az arány Közép-Erdéllyel, Partiummal és a szörvánnyal szemben. Arra a kérdésre, hogy problémát jelent-e a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás a leginkább a székelyföldi régió adott igenlő választ, illetve a nők. (Erdélystat, 2020)

Online oktatási index és dimenziók

■ Az online oktatás egy teljesen új helyzetet teremtett mind a diákok, mind az oktatók számára. Ahhoz, hogy gördülékenyen és élvezhetően működjön, bizonyos feltételek is szükségeltettek. Egyik ilyen feltétel a megfelelő tanulási környezet, kevésbé vagy szinte egyáltalán nem megszakított órahallgatás, minél aktívabb jelenlét, valamint az online oktatáshoz kapcsolódó pozitív attitűd, viszonyulás. Az adatok elemzése során egy komplex, 31 itemből álló online oktatási indexet hoztunk létre, amellyel azt szeretnénk volna mérni, hogy egy adott skálán mennyire aktívak és elkötelezettek a diákok az online oktatás irányába. Ehhez az előbbieken felsorolt dimenziókat vettük górcső alá. Az indexet a későbbiekben szociodemográfiai változókkal összefüggésben is megvizsgáltuk, mint a hallgató neme, lakhely típusa, évfolyama, szaktípus, valamint a szülők iskolai végzettsége.

Tanulási környezet

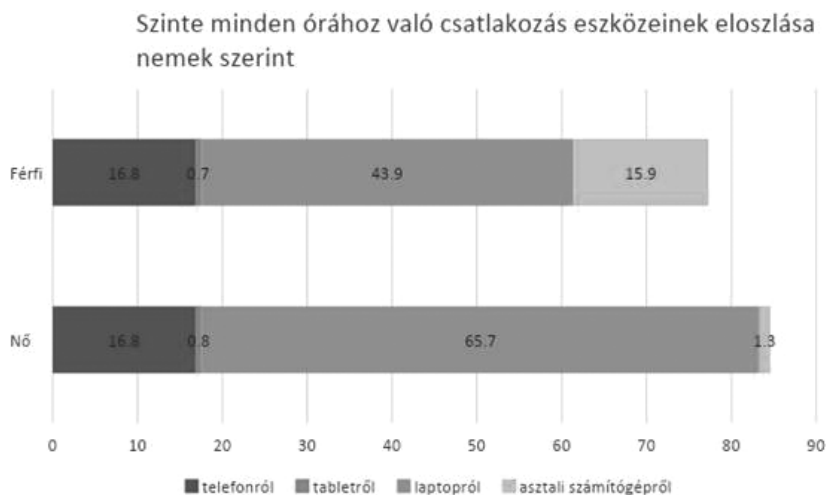
■ A tanulási környezetet vizsgálva megállapítható, hogy lényeges az, hogy a hallgatók honnan kapcsolódnak be az órára. Nem mindegy, hogy saját szobából vagy olyan helyről, ahol többen is tartózkodnak. Ez sokszor nagyban függ a hallgatók lakóhelyétől, hogy éppen bentlakásban vagy otthon, kis- vagy nagycsaládban van, illetve, hogy milyen anyagi és infrastrukturális körülmények között kell helytállnia az online világban. Emellett az sem mindegy az aktivitás szempontjából, hogy az adott hallgató laptopról, saját számítógépről vagy esetleg éppen telefonról kapcsolódik be az órára, illetve, hogy ezen eszközt másokkal is (például családtagok, testvérek) meg kell osztania, vagy kizárólagosan csak ő használhatja.

A kutatásban részt vevő hallgatók nagy része rendelkezik megfelelő tanulási környezettel, leginkább saját szobából vagy olyan helyiségből jelentkeznek be, ahol egyedül tudnak lenni. Azon személyek, akik olyan helyről kapcsolódnak be, ahol folyamatosan mások tartózkodnak, leginkább a szüleikkel élnek. A saját tanulási környezettel rendelkezők leginkább bentlakásban vagy albérlésben élnek. A kérdezettek 4,7 százalékánál mások is tartózkodnak a helységben az órahallgatás közben.

Tanulási eszköz

■ A világjárvány előtti kutatási eredmények azt igazolják, hogy a fiatalok inkább telefonról csatlakoznak az online órákhoz,¹⁷ viszont az *Egyetemisták jövőképkutatásának* eredményei alapján elmondható, hogy az erdélyi magyar fiatalok leginkább laptopról jelentkeznek be. A lányok nagyobb arányban, 65,7 százalékban

használják a laptopot a fiúkhoz képest, akiknek 43,9 százaléka csatlakozik be erről az eszköztől.

1. ábra. Eszközhasználat online órákon nemek szerinti eloszlása

Ami az asztali számítógépet illeti, a fiúk magasabb arányban reprezentáltak – 15,9 százalék, míg a lányoknak csupán 1,3 százaléka csatlakozik az online órákhoz asztali számítógépről. Ez az arány igazodik az erdélyi magyar fiatalok eszközhasználati tendenciáihoz, mely szerint a lányok inkább a laptopot, míg a fiúk az asztali számítógépet preferálják, ez utóbbi kapcsolatba hozható a performánsabb számítógépet igénylő játékokkal.¹⁸

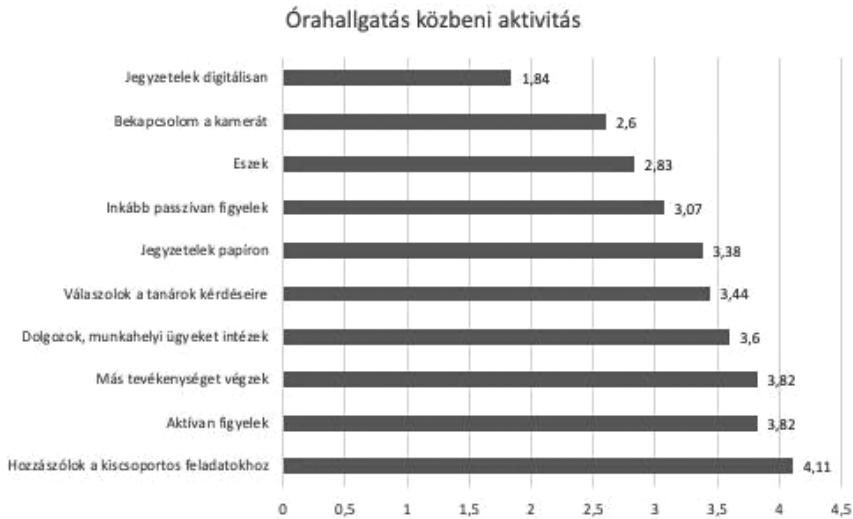
Aktív részvétel

■ Hogyha az online oktatásra gondolunk oktatói perspektívából, de akár hallgatói szempontból is, nagyon sokszor az első asszociáció, ami az eszünkbe jut, az a Zoom vagy Teams felület, valamint a lenémított és kikapcsolt kamerás, inícialéval ellátott fekete kis négyzetek, amelyek azt jelzik, hogy valamilyen módon a hallgatók bekapcsolódtak az adott órai tevékenységbe. Ilyen szempontból nem csupán a bekapcsolódás ténye fontos, hanem az aktív részvétel, illetve az, hogy az órahallgatás közben a diák végez-e egyéb tevékenységet. A kutatásban részt vevő hallgatók 70 százaléka szinte minden órán részt vesz. A lányok az aktivitás tekintetében pedig szorgalmasabbnak bizonyultak a fiúkhoz képest.

Az aktivitás arra vonatkozott, hogy a hallgatók bekapcsolják-e a kamerát, aktívan figyelnek, jegyzetelnek digitálisan és/vagy papíron, válaszolnak a tanárok kérdéseire, hozzászólnak a kiscsoportos feladatokhoz vagy egyéb tevékenységet végeznek az óra alatt (például esznek, dolgoznak), vagy éppen passzívan vannak csak jelen.

Az alábbi táblázat jelzi ezen aktivitások átlagértékeit, ahol az 1-es a szinte egyik órán sem, az 5-ös a szinte minden órán válaszokat jelenti:

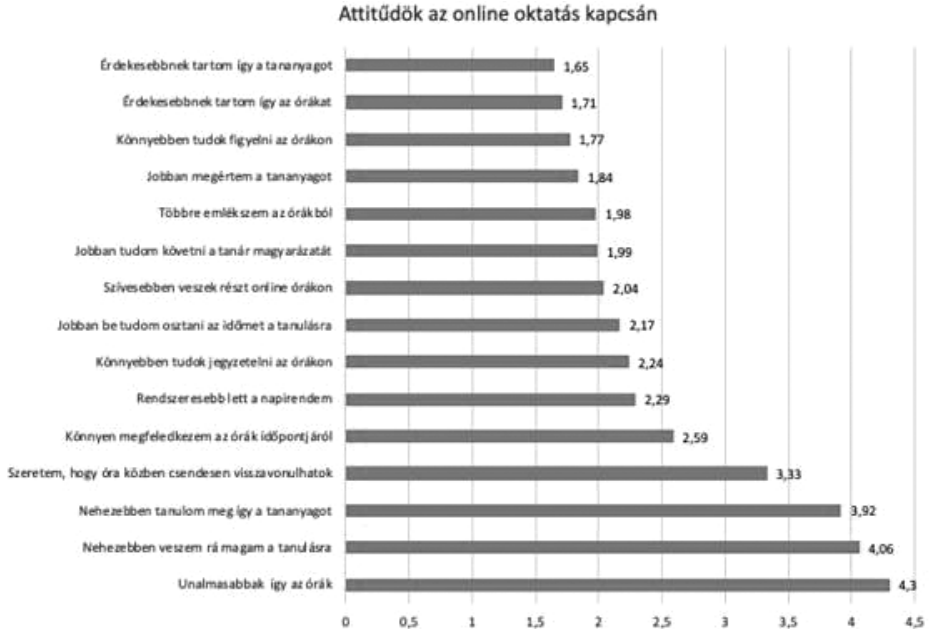
Arra a kérdésre, hogy miért nem kapcsolnak be kamerát, leginkább azt az okot határozták meg, hogy a tanár nem kéri (4,53), illetve azt, hogy közben mást is csinálnak (3,21), legkevésbé sorolták az okok közé azt, hogy nincs kamerájuk, vagy hogy éppen dolgoznak. A tanárok szinte egyáltalán vagy az órák kevesebb, mint negyedén követelik a kamerakapcsolást, valamint készíteneik nyilvános felvételt az órákról.

2. ábra. Órahallgatás közbeni aktivitás átlagértékei

Attitűdök az online oktatásban

■ A kutatásban résztvevő diákok inkább unalmasnak találják az online oktatást, nehezebben veszik rá magukat a tanulásra, a tananyagot sem tartják érdekesebbnek, valamint kevésbé gondolják azt, hogy online jobban tudnak figyelni, megérteni az anyagot és többre emlékezni belőle a későbbiekben.

3. ábra. Attitűdök az online oktatás kapcsán

Amit előnyként emelnek ki, az a helyszín és az idő, valamint a gazdasági hatások, mivel nem kell albérltet fenntartani, nem kell ingázni és nem kell pénzt költeni ebédre. Ugyanakkor kényelmes ez az oktatási forma, az előadások ese-

tenként visszanezhetőek, illetve segíti a saját ütemezésű tanulási folyamatokat és növeli az autodidakta tanulást. Negatívumként a társas érintkezések, a beszélgetések és a fizikai jelenlét, valamint a gyakorlati oktatás hiányát említették meg.¹⁹

Online oktatási index

■ Az online oktatás során biztosan mindannyian találkoztunk olyan hallgatókkal, évfolyamtársakkal vagy esetleg mi magunk voltunk azok, akik alig vagy szinte egyáltalán nincsenek jelen az órákon, nem aktívak, illetve, ha az online oktatásról kérdezzük őket, akkor kevésbé pozitív attitűddel rendelkeznek. De az online oktatáshoz való hozzáállás széles spektrumának másik végén olyan hallgatók is vannak, akik folyamatosan jelen vannak, kamerát kapcsolnak, aktívak, kérdeznek, részt vesznek a kiscsoportos feladatokban és egy fejlődési lehetőségként tekintenek a virtuális tanulási formákra. Az elemzésünk során a fentebb taglalt dimenziók alapján létrehoztunk egy olyan indexet, amely kumuláltan méri az online oktatáshoz való hozzáállást és lehetőségeket. Az index alapján magasabb pontszámot kaptak azok a hallgatók, akik megfelelő környezettel, eszközzel rendelkeznek, aktívak az órán és pozitív az attitűdjük. Alacsony pontszámmal rendelkeznek azok a hallgatók, akiknek nincs megfelelő tanulási környezetük, ritkán és megszakításokkal vesznek részt az órákon, kevésbé aktívak, valamint negatív az attitűdjük. A skálán levő számok 0 és 5 között vehettek fel értékeket. Az átlag 1,91 volt, a minimum érték 0, a maximum 4,29, a szórás pedig 1,05. A válaszadók első negyedébe tartoztak azok a hallgatók, akiknek az értékeik nem haladták meg az 1,48-as átlagot, a második 25 százalékba azok, akiknek az értékei a 2,32-es átlagot, a harmadik csoportba a maximum 2,71-es átlaggal rendelkezők, míg a legmagasabb pontszámmal rendelkezők az utóbbinál nagyobb átlagúak lettek. E tekintetben, ami igazán lényeges kérdés, hogy minek a mentén alakultak ki ezek az átlagok? Melyek azok a változók, amelyek befolyásolják azt, hogy egy hallgatónak milyen a hozzáállása az online oktatáshoz? Továbbá, hogy melyek azok a hallgatók, akik jól teljesítőnek bizonyulnak az oktatás ezen formájában? A következőkben egy lineáris regressziós modellben ezeket az összefüggéseket mutatjuk be.

Mi van az online oktatással kapcsolatos hozzáállás háttérében? – egy regressziós modell tanulságai

■ Amikor arról beszélünk, hogy ki hogyan áll hozzá az online oktatáshoz, lényeges megvizsgálnunk azt, hogy a különböző társadalmi, szocioökonómiai háttérváltozók és szocializációs tényezők közül melyeknek van szignifikáns hatása, illetve nagyobb szerepe az online oktatással kapcsolatos attitűd kialakulásánál. A modell létrehozásánál függő változóként a fentebb említett online oktatás indexet vizsgáltuk különböző társadalmi háttérváltozók összefüggésében. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a család összjövedelme, a lakhely típusa, a szak típusa, illetve a szülők iskolai végzettsége, a válaszadó neme, illetve az évfolyam, ahova jár, milyen mértékben hat az online oktatással kapcsolatos attitűdökre és lehetőségekre. A feltevézéseink a következők voltak az adott háttérváltozók tekintetében:

H1: Azoknál a hallgatónál, ahol a család magasabb összjövedelemmel rendelkezik, az online oktatási index is magasabb.

H2: A városon élő hallgatóknak magasabb az online oktatási indexük, valamint a falun élő hallgatók, lévén rizikócsoportha tartozók, alacsonyabb kategóriájú indexszel rendelkeznek.

H3: A szaktípus befolyásolja az online oktatási index alakulását.

A gyakorlati szakokon tanulók kevésbé preferálják az online oktatást, az elméleti szakokhoz képest.

H4: A szülők iskolai végzettsége hatással van az online oktatási indexre. Minél magasabb egy szülő iskolai végzettsége, annál magasabb indexszel rendelkezik a válaszadó egyetemista.

H5: A lányok magasabb online oktatási indexszel rendelkeznek a fiúkhöz képest.

H6: Az egyetemi szint hatással van az online oktatási indexre.

H7: Az előbbieken megfogalmazott háttérváltozók együttesen hatnak az online oktatási indexre.

A következőkben nézzük meg ezen hipotézisek ellenőrzésére szolgáló modelleket és elemzéseket:

Online oktatás és család összjövedelme

■ Ami a családi összjövedelmet illeti, 5 kategóriát határoztunk meg, a válaszadók százalékos eloszlását a következő táblázat jelöli:

Kategória	Százalékos eloszlás
1500 lej alatt	8,2
1501-3000 lej között	30,2
3001-4500 lej között	26,9
4501-6000 lej között	18,6
6000 lej fölött	16,1

1. táblázat. Családi összjövedelem eloszlása

A legtöbben a nettó minimálbér és annak duplája között helyezkednek el, ami a családi összjövedelmet illeti. Az átlagok összehasonlítását és az Anova teszt eredményeit tekintve nincs szignifikáns különbség a különböző anyagi csoportokba tartozók között az online oktatási attitűdöket és lehetőségeket illetően.

Online oktatás és településtípus

■ A településtípus szerint négy kategóriát határoztunk meg. A válaszadó egyetemisták 14,2 százaléka falun, 27,5 százaléka községben, 20,3 százaléka városon, míg 38,1 százaléka megyeszékhelyen él. Arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e szignifikáns különbség a falun és a városon élők online oktatási indexét tekintve. Az Anova teszt és az átlagok összehasonlítása alapján elmondható, hogy nem találtunk szignifikáns különbséget az online oktatási index tekintetében a falun és a városon élő egyetemisták körében. Ez azzal is magyarázható, hogy a vidéken élők, mint rizikócsoportha tartozók, az internet- és a technológiai eszközhasználat szempontjából felzárkóztak a városon élőkhez.²⁰

Online oktatás és szaktípus

■ A szaktípusokat négy kategóriába soroltuk az elemzés során. Az első kategóriát a reáلتudományok képviselték a válaszadók 20,6 százalékával, humántudományokra a válaszadók több, mint fele (55,9 százalék) jár, természet- és orvostudományokra 20,9 százalék, valamint művészeti és egyéb ágazatokban a válaszadók 2,6 százaléka tanul. Az online oktatási index kvázi egyenlően oszlik el a négy szaktípus között, tehát ebből arra következtettünk, hogy nem feltétlenül van befolyással az, hogy milyen szakon tanul a hallgató, arra, hogy mennyire aktív és milyen lehetőségekkel rendelkezik az online oktatás tekintetében.

Online oktatás és szülők iskolai végzettsége

■ A szülők iskolai végzettségét tekintve az apák és az anyák iskolai végzettsége korrelál egymással, azaz minél magasabb képzettségű az egyik szülő, annál valószínűbb, hogy a másik is magasabb végzettséggel rendelkezik. Az online oktatással és a lehetőségekkel azonban nem hozható szignifikáns kapcsolatba a szülők iskolai végzettsége.

Online oktatás és nemek közötti eltérés

■ Ami az eszközhasználatot illeti, szignifikáns különbség van a lányok és a fiúk tekintetében. A lányok az online oktatás során inkább laptopot használnak, a fiúknál hangsúlyosabban megjelenik az asztali számítógép használata is. Az attitűd tekintetében is a lányok inkább aktívabbak és szorgalmasabbak órán. Ugyanakkor a lehetőségeik, nyugodt tanulási környezetük, valamint hozzáférés tekintetében nincsenek szignifikáns különbségek a lányok és a fiúk között.

Online oktatás és egyetemi szint

■ A kérdőív során három egyetemi szintet különböztettünk meg. Egyrészt az alapképzést, másrészt a mesterképzést, valamint az osztatlan képzési típusokat (ide tartoznak az orvostudományok és a teológia is). Az átlagok elemzése során szignifikáns (p értéke kisebb, mint 0,01) különbségeket találtunk egyes csoportok között. Az eredmények alapján elmondható, hogy míg az alapképzésen az online oktatási lehetőségek és attitűd alacsonyabb átlagpontokat (1,81) kapott, addig ez a mesterképzésen (2,32), valamint az osztatlan képzésen is megugrott (2,02). Ez azzal is magyarázható, hogy az alapképzésen sokan eleve online kezdték az oktatást, és így lemaradtak az egyetemi élet extrakurrikuláris tevékenységeiről (mint szakkollégiumi tevékenységek, diákszövetségek tevékenységei, szabadidős programok), míg a mesterképzés alatt sokan már a munkaerőpiacra is beléptek, így az online oktatás némileg könnyítést jelentett e kettő összehangolásában.

Online oktatás regressziós modellje

■ Ahogyan a fentiekből láttuk, a hagyományos rétegeképző változók az online oktatási indexre nincsenek szignifikáns hatással. Így joggal tettük fel a kérdést, hogy akkor melyek azok a változók, amelyek meghatározzák az online oktatási indexet, azaz azt, hogy valakinek milyen lehetőségei és attitűdje van az online oktatás terén?

Ennek érdekében a társadalmi háttérváltozók mellé olyan változókat is bevetünk a modellünkbe, amelyek arra vonatkoztak, hogy mi motiválta a hallgatókat az adott egyetemre, szakra való beiratkozásra? Azt feltételeztük, hogy azon

hallgatók esetében, ahol a belső motivációk erőteljesebben vannak jelen, az online oktatás is jól fog menni, hiszen nem kényszerből, hanem kíváncsiság, fejlődés, hivatástudat által vezérelve választottak szakot.

A modell adta eredményeket a következő táblázatban láthatjuk:

	Függő változó: Online oktatási index
Független változók	Béta együtthatók értékei (**szignifikanciaszint: p értéke kisebb, mint 0,05)
Településtípus dummy (falú-város)	-0,193**
Nem dummy (férfi-nő)	-0,162**
Életkor	0,087
Szaktípus	-0,091
Szakkválasztási motivációk	(Szignifikáns Béta értékek feltüntetésével)
Érdekeljen, szeressem, amit tanulok	0,182**
Hozzájáruljon a fejlődésemhez és önmagam megismeréséhez	0,211**
Nem volt jobb ötletem, így választottam valamit	0,220**
Szerettem volna egyetemre járni, de nem volt még konkrét célom	-0,320**
R értéke	0,279 (27%)
R ² értéke (korrigált)	0,166 (16 %)

2. táblázat. Lineáris regressziós elemzés az online oktatási lehetőségek és attitűdök vizsgálatára (Béta együtthatók és R értékek, N=1065)

A modell összmagyarázó ereje 16 százalék, azaz a független változók 16 százalékban adnak magyarázatot az online oktatási index alakulására. A modell adta eredményeknél a háttérváltozók közül szignifikáns Béta értékekkel rendelkezik a településtípus (-0,193) és a nem (-0,162), valamint a szakkválasztási motivációk közül a következő állítások: hozzájáruljon a fejlődésemhez és önmagam megismeréséhez (0,211), érdekeljen, szeressem amit tanulok (0,182), nem volt jobb ötletem, így választottam valamit (0,220), illetve a szerettem volna egyetemre járni, de nem volt még konkrét célom (-0,320).

A modell alapján elmondhatjuk, hogy azt, hogy egy adott hallgató az online oktatás során mennyire élt a lehetőségeivel és milyen attitűddel rendelkezik részben meghatározzák bizonyos szocio-demográfiai ismérvei. A lányok aktívabbnak és pozitívabb attitűddel rendelkezőnek bizonyultak az online oktatás során. Továbbá azok a hallgatók, akiket érdekel az a szak, amelyre járnak. Ők tudatosan választották a szakot, azért, hogy a fejlődésüket és az önmaguk megismerését erősítsék. Így értelemszerűen ezek a diákok az átalakult helyzethez is jobban adaptálódtak, könnyebben és aktívabban részt tudtak venni az online oktatásban, hiszen nem kényszerből, társadalmi elvárások miatt, hanem saját kíváncsiság és döntés alapján választottak szakirányt. Ilyen értelemben tehát, amikor az online oktatással kapcsolatos attitűdökre és lehetőségekre gondolunk, akkor a belső motivációk az igazán meghatározó dimenziók, kevésbé a szocio-

demográfiai hovatartozás. Ugyanakkor fontos kiemelni azt is, hogy minél idősebb valaki, azaz felsőbb oktatási szinteken tanul, annál valószínűbb a tudatosabb választás, és a fejlődésért, továbbtanulási és megismerési szándékkal folytatott online részvétel is.

Következtetések

■ A tanulmányban az erdélyi magyar felsőoktatásban részt vevő hallgatók online oktatással kapcsolatos attitűdjét vizsgáltuk. Az elemzés során arra voltunk kíváncsiak, milyen összefüggések vannak az aktivitás, a tanulási környezet, a digitális eszközök használata, az attitűd és a szociodemográfiai háttérváltozók – mint család összjövedelme, lakóhely típusa, szaktípus, szülők iskolai végzettsége, egyetemi szint és pályaválasztási motiváció – között. A vizsgálathoz használt kutatást a koronavírus-járvány első évében, azaz 2020 decemberében végezték el. Ez már önmagában megadja az elemzett eredmények kontextusát, miszerint egy krízishelyzet előzte meg a felmérést, ahol a hagyományos oktatás egyik napról a másikra átállt online oktatásra.

A tanulmány első felében megvizsgáltuk az online oktatás oktatáseméleti megközelítéseit, majd a tanulási környezet és az aktív részvétel kérdéskörét járjuk körbe. Elemzésünk során felhasználtuk az Erdélystat²¹ 2020 áprilisában mért eredményeit is, hogy milyen mértékű volt az online oktatásra való átállás Erdélyben. Ezután a nagymintás *Egyetemisták jövőképkutatása* felmérés eredményeit vizsgáltuk online oktatási index és dimenziók mentén.

Az online oktatási dimenzió köébe soroltuk a tanulási környezetet, a tanulási eszközt, az aktív részvételt és az attitűdöt. A tanulási környezetnél azt vizsgáltuk, hogy milyen helyiségből kapcsolódik be az online órákra a hallgató: egyedül tartózkodik a szobában, folyamatosan van valaki a szobában (szobatárs, családtag, testvér) vagy csak időszakosan. A válaszadók többsége rendelkezik megfelelő tanulási környezettel, az albérlésben és a bentlakásban élők be tudnak jelentkezni olyan helyről, ahol csak ők tartózkodnak, míg azok akik a szüleikkel élnek kevésbé. A tanulási eszközt tekintve elmondható, hogy a hallgatók leginkább laptopról jelentkeznek be. Nemek szerinti megoszlás szempontjából a nők és férfiak egyforma arányban jelentkeznek be telefonról (16,8 százalékban), a fiúknál azonban a laptop mellett az asztali számítógép is megjelenik (15,9 százalékban). A kutatásban részt vevők 70 százaléka szinte minden órán részt vesz, a lányok az aktivitás tekintetében szorgalmasabbnak bizonyultak a fiúkkal szemben. Az óra hallgatás közbeni aktivitások közül a két legmagasabb pontszámot a kiscsoportos feladatokhoz való hozzászólás és a más tevékenység végzése érte el, vagyis az egyik pozitívan hat az órai aktivitásra, a másik pedig elvonja a figyelmet az online óráról. Az attitűdöknél a három legmagasabb értéket negatív viszonyulás jellemzi, miszerint unalmasnak tartják az órákat, nehezen veszik rá magukat a tanulásra és nehezebben is tanulják meg a tananyagot.

Az online oktatási index megalkotása során a fentebb tárgyalt négy dimenziót vettük, és azt vizsgáltuk meg, hogy a válaszadók hallgatók közül kik azok, akik jól tudnak teljesíteni online környezetben és kik azok, akik nem. A spektrum egyik szélén a jó tanuló, míg a másikon a gyengébb tanuló szerepel. Az index alapján magasabb pontszámot kaptak azok a hallgatók, akik mind a négy dimenzióban pozitív adatokkal rendelkeztek. Alacsony pontszámmal rendelkeznek azok a hallgatók, akiknek egyik dimenzió sem volt megfelelő. A skálán levő

számok 0 és 5 között vehettek fel értékeket. Az átlag 1,91 volt, a minimum érték 0, a maximum pedig 4,29, a szórás pedig 1,05.

Az elemzés további részében különböző társadalmi háttérváltozók mentén vizsgáltuk azt, hogy miben változik, ha valakinek magas az online oktatási indexe, azaz pozitívan éli meg az online oktatást, vagy alacsony az indexszáma, azaz nem megfelelő számára ez az oktatási stílus. Az online oktatáshoz való viszonyulás és lehetőségek összefüggésbe hozhatóak a család összjövedelmével, a településtípussal, a szaktípussal, a szülők iskolai végzettségével, a nemek közötti eltéréssel és az egyetemi szinttel, azonban egyik sem hatott szignifikánsan az online oktatási indexre. Ezért a társadalmi változók mellett bevettünk egy másik változót is, amely a szakválasztás, egyetemre való iratkozás motivációját vizsgálta. Itt szignifikáns különbségeket találunk, hiszen a modell alapján azok a hallgatók, akik tudatosan választottak szakot, jobban adaptálódtak a kialakult helyzethez, mivel érdekelte őket, amit tanulnak. Ebből következtethetünk, hogy ha az online oktatással kapcsolatos viszonyulásra és lehetőségekre gondolunk, akkor a szociodemográfiai hovatartozás kevésbé dominál, inkább a belső motiváció a meghatározó ebben a kérdésben.

Következtetesképpen elmondható, hogy az erdélyi magyar egyetemisták azon rétege, amelyet a pályaválasztáskor a kíváncsiság, az önmegvalósítás és a fejlődés lehetősége motivált, könnyebben vette az online oktatás okozta akadályokat és megtartotta pozitív attitűdjét. Ellenben azon társaik, akiknek nem volt konkrét céljuk, csak egyetemre szerettek volna járni, vagy nem volt jobb ötletük a választott szaknál, azok nehezebben adaptálódtak a kialakult helyzethez.

■ JEGYZETEK

1. Ian Roffe: *E-learning: Engagement, enhancement and execution*. Quality Assurance in Education. 2002, 10(1) 40–50.
2. I. Elaine Allen – Jeff Seaman: *Staying the course: Online education in the United States*. The Online Learning Consortium. 2008. Retrieved.
3. Lev Vygotsky: *Mind in Society: The Development of Higher Mental Processes*. Harvard University Press, Cambridge, 1978. (A továbbiakban Vygotsky 1978).
4. Vygotsky 1978.
5. Jacques C. Bergeron – Nicolas Herscovics: *Models of Understanding*. International Reviews on Mathematical Education. 1983 (A továbbiakban Bergeron–Herscovics 1983).
6. Bergeron–Herscovics 1983.
7. B. J. Zimmerman: *Attaining self-regulation: A social cognitive erspective*. 2000 In: M. Boekaerts – P. R. Pintrich – M. Zeidner (szerk.): *Handbook of self-regulation*. (A továbbiakban Zimmerman 2000).
8. Zimmerman. 2000.
9. Zimmerman. 2000.
10. Komenczi Bertalan: *Elektronikus tanulási környezetek sajátosságai – elméleti megközelítések és modellek*. EKK Médiainformatikai Intézet. Bp., 2008. (A továbbiakban Komenczi 2008).
11. Komenczi. 2008.
12. Papp-Danka Adrienn: *Az online tanulási környezet fogalmának értelmezési lehetőségei*. Oktatás-informatika 2011. 1–2. sz. (A továbbiakban Papp-Danka 2011).
13. Papp-Danka 2011.
14. Szőke-Milinte Enikő: *Információ – Média(tudatosság) – Műveltség. A Z generáció tanulása*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bp., 2020. (A továbbiakban Szőke-Milinte, 2020).
15. Szőke-Milinte 2020.
16. Erdélystat: *A koronavírus Erdélyben. Felmérés*. 2020. (A továbbiakban Erdélystat 2020).
17. Papp-Danka 2011.
18. Rusu Szidónia: *Internethasználati szokások és digitális megosztottság az erdélyi magyar középiskoláskorú fiatalok körében*. Média és Identitás 4. Médiatudományi Könyvtár, Bp., 2021. (A továbbiakban Rusu 2021).
19. Dániel Botond: *Kutatásjelentés. Egyetemisták jövőkép kutatása*, MIK Egyesület – YZ Intézete, Kovár, 2020.
20. Rusu 2021.
21. Erdélystat 2020.